

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94(477) «1918»

Глущенко С.В.

ВІДНОСИНИ КАПІТАЛОВЛАСНИКІВ УНР ІЗ НІМЕЦЬКО-АВСТРІЙСЬКИМИ «ОКУПАЦІЙНИМИ» СИЛАМИ У БЕРЕЗНІ–КВІТНІ 1918 РОКУ

Період березня-квітня 1918 р. – досить специфічний етап Української революції 1917–1920 рр., що сповнений численними протиріччями, викликаними зіткненням інтересів одразу кількох політичних сил, відмінних як за національною, так і соціальною приналежністю.

Відносини капіталовласників на українських територіях із представниками Німеччини й Австро-Угорщини є важливим аспектом у процесі наростання кризи влади ЦР та її усунення. Крім того, аналіз цієї співпраці дозволяє оцінити роль внутрішнього чинника у поваленні соціалістичної влади в Україні і вплив неукраїнських великих поміщиків, промисловців і банкірів на революційні та державотворчі процеси в українських землях.

Дослідження проблеми взаємовідносин капіталовласників і «окупаційних» сил Центральних держав у березні-квітні 1918 р. велося досить своєрідно у ареалі зарубіжної української історіографії, сучасної і радянської.

Не є дивним той факт, що у межах СРСР події розбудови української державності Центральною Радою розцінювалися як політична активність дрібнобуржуазних кіл, а, відповідно, діяльність капіталовласників – як контрреволюція і досліджувалася однобоко із яскраво вираженим суб'єктивізмом.

Зарубіжна українська історіографія, що представлена працями сучасників революційних подій, містить ґрунтовні матеріали з даного питання. Зокрема, праця М. Шкільника «Україна в боротьбі за державність в 1917–1921 роках: Спомини і роздуми», видана у 1971 р. в Торонто, містить дані про роль власницького елемента в соціальній структурі тодішнього суспільства України, а також його діяльність [15]. Необхідно зазначити, що не дивлячись на існування великої кількості праць, що

стосуються режиму Гетьманату в 1918 р. і, безпосередньо, П. Скоропадського, зазначений аспект досліджений слабо. При цьому, необхідно відмітити праці П. Мірчука «Українсько-московська війна (1917 – 1919)» і «Українська державність. 1917–1920» опубліковані у Торонто в 1957 р. та Філадельфії 1967 р., відповідно [8]. В цих монографіях автор робить короткий аналіз ролі Павла Скоропадського у досліджуваних явищах.

Говорячи про сучасну українську історіографію варто наголосити, що розгляд цього періоду обмежується аналізом відносин німецького та австрійського представництва із ЦР. Тим не менше, матеріали дослідження існують. Відтак, корисні відомості подаються у монографії «Українська державність у 1917–1919 рр.», виданій у Києві 1995 р., авторами якої є Ю. В. Павленко і Ю. О. Храмов [9].

Ця стаття присвячена аналізу відносин власників на території УНР із німецько-австрійськими «окупантами», як одного з головних чинників, що спровокував падіння Української ЦР.

Повернення УЦР до Києва на початку березня 1918 р. ознаменувалося відновленням курсу, який вона сформувала Третім і Четвертим Універсалами. У порівнянні з порядками, котрі запроваджували більшовики, відновлений режим був менш реакційним по відношенню до середніх і вищих верств суспільства, але соціалістичний за своєю суттю, він проголошував свою неприязнь до цих прошарків. Внаслідок присутності військ Центральних держав, які контролювали, головним чином, залізницю та територію України для організації вивозу «хліба», згідно з умовами Брест-Литовського мирного договору саме іноземні політики набагато ефективніше контролювали територію, ніж український уряд.

Стрімке падіння авторитету Центральної Ради серед широких верств населення призвело до активізації консервативних політичних сил, усунутих від урядової діяльності. Партії, які репрезентували інтереси заможних верств суспільства намагалися вплинути на урядові кола з метою обмеження їх «соціалістичних експериментів». Безумовно, впевненості їх лідерам надавала присутність в Україні німецько-австрійського війська, командування якого теж без захвату ставилося до соціалістичної орієнтації правлячих партій [7, 62–63].

Прийшовши на Україну німецьке командування було здивоване, не знаходячи в ній партій несоціалістичної орієнтації, які б репрезентували інтереси власницьких кіл. Спочатку це давало їм підстави вважати, що

соціалісти справді висловлюють волю українського народу і разом з ними можна керувати країною. Але дуже швидко вони розчарувалися, не знаходячи нікого, хто був би здатний керувати державою, навіть розробляли план запровадження на Україні прямого військового правління [9, 110].

Великі землевласники, а також впливові банкіри й промисловці мали можливість, за допомогою окупаційних сил боротися за відновлення свого привілейованого становища в суспільстві. Тим більше, що самі окупанти були зацікавлені в нормалізації діяльності адміністративної системи, що полегшувало б справу вирішення завдань, які привели їх на Україну.

Факт входження вищезазначених кіл у контакт із німцями та австрійцями не викликає сумніву. Н. Полонська-Василенко, зокрема, зазначає, що польські поміщики Поділля та Волині звернулися до австрійського командування із проханням розв'язати селянські організації, відновити поміщицьке землеволодіння і ввести примусову селянську працю. Поміщики організували власні легіони, з допомогою яких намагалися відібрати землі, роздані земельними комітетами, а німецькі частини їм допомагали. На Лівобережній Україні поміщики об'єднувалися з дрібними землевласниками та заможними селянами і ухвалювали резолюції з вимогами скасувати земельний закон. Представники цих груп зверталися до німецького війська, а ті знаходили моральну підтримку збоку німецьких офіцерів [12, 482–483].

Ще один учасник тих подій, голова УЦР Михайло Сергійович Грушевський, описуючи тогочасні дії іноземних військ вказує на те, що німецько-австрійські команди діяли за вказівкою місцевих польських та російських поміщиків, заводчиків та їх представників, заарештовували сільські земельні та продовольчі комітети, примушували селян повертати узятий в економії інвентар і навіть відібрану у поміщиків землю [3, 577].

Інший відомий історик, учасник тих подій, Дмитро Іванович Дорошенко, підтверджуючи тезу про слабкість зв'язку української Ради Народних Міністрів із місцевою адміністрацією, наводить у своїх спогадах такі дані: «Зв'язок з провінцією наладжувався дуже слабо. На ґрунті бездіяльності й фактичної відірваності уряду від життя на місцях почали виникати такі з'явища, як спроби деяких великих землевласників (і на Правобережжю і на Лівобережжю) самим порозумітися з німцями – крім українського уряду – щодо охорони своїх маєтків й відшкодування за пограбування селянами поміщицького майна зимою 1917–1918 років [4, 239].

Дослідник Олег Федішин, представник української діаспори у Північній Америці, зазначає, що зв'язки українських впливових кіл із представництвом Центральних держав були «забарвлені» їх гострим протистоянням із соціалістичним урядом, вказуючи на те, австрійські окупаційні війська підтримували зв'язки з різними місцевими організаціями, владними структурами, які відверто і однозначно заперечували Раду і все те, що вона відстоювали (наприклад, міська дума Одеси) [16, 158].

Інший представник української діаспори, дослідник Михайло Шкільник поряд із протистоянням соціалістичного та капіталістичного напрямів розвитку України, вказує ще й на національний фактор, що мав місце у боротьбі за владу. Він зазначає, що аристократія і буржуазія на Україні була без огляду на національність проросійська навіть процарська і наставлена ворожо до австро-німецької влади, що прибула на Україну скріплювати і обороняти українську ненависну соціалістичну державу, яка грозила її екзистенції загибеллю. Коли ж ця провідна верства помітила, що між нашим урядом і німецькою владою приходить до непорозумінь особливо на тлі виконання господарчих зобов'язань, постановила змінити тактику і використати це непорозуміння для своїх цілей, вдаючи перед німцями лояльних громадян України. Аристократія і багатії – на Україні дуже чисельні і багаті – скріплені ще такими ж утікачами з півночі, отворили двері своїх величавих палат і явірців по всій Україні, а особливо в центрі – Києві для німецьких і австрійських представників військової і цивільної влади, які всі були з високими родовими прізвищами і легко знаходили спільну мову і взаємне розуміння. Ті «україноненависники» представляли в часі приятельських розмов, багатих прийнятть і гучних забав, що властиво нема ніякого українського народу, що всі є росіяни, ...малороси і безпросвітні темні маси, керовані групкою молоді збільшовизованої інтелігенції під проводом сивоволосого старика Михайла Грушевського, до того соціаліста-революціонера. Ті маси негідні ніяких особистих і політичних свобод. Тільки нагайкою можна успокоїти ті революцією розбурхані маси, завести лад, безпеку і господарство. Лише провідна верства спроможна вив'язатись з економічних зобов'язань супроти Німеччини і Австрії. Ті соціалістичні міністри неспроможні до якоїсь будови української держави. До того треба притягнути обов'язково їх, т.зв. культурно-продуктивну верству на Україні. Для переконання сипали, як з мішка, аргументами з соціального законодавства, особливо

про соціалізацію і націоналізацію землі і підприємств, про невміння ведення адміністрації, про анархії і безпорядки в країні.

Усі ці російські конспіратори виступали як оборонці України і прихильники інтересів німців, прикриваючи свої дійсні цілі – знищити українську державу і відновити старорежимну Росію [15, 189–190].

Відомий український меценат тих часів, великий землевласник, Є. Х. Чикаленко, розповідаючи про можливі наслідки окупації українських земель іноземними військами, також не оминає стороною національний фактор: «Австріяки (розумій – поляки) заберуть собі Правобережну Україну з Одесою, а німці, порозумівшись з кацапами – Лівобережну т. є. Донецький басейн» [5, 16].

Інший учасник революційних подій, представник партії УПСР, П. Христюк зазначав: «...вся буржуазія на Україні – українська і неукраїнська, загнана в закутки суспільного життя революцією, побачила одразу в реакційному німецькому війську своїх природних спільників, заступників і оборонців від «руїнників-соціалістів». Поміщики і капіталісти почали одверто мобілізувати свої сили для контрреволюційного виступу» [2, 86–87].

Отже, учасники революційних подій, а також дослідники цього важливого періоду історії України констатували факт тісної співпраці німецько-австрійського представництва і власників капіталу, що пояснювалося потребою перших організувати виконання економічних домовленостей згідно з умовами Брест-Литовського договору й намаганням інших сприяти встановленню лояльної до їх стану влади.

У березні-квітні 1918 р. в УНР діяли політичні організації, що відстоювали інтереси власників різного гатунку. Внаслідок аграрного характеру економіки колишньої Російської імперії і українських земель, зокрема, основну масу власників представляли особи пов'язані із сільським господарством, що й зумовило наявність політичних організацій складених із поміщиків і селян-землеробів. Ці об'єднання умовно можна розділити на три групи.

До першої варто віднести Українську федеративно-демократичну партію і Українську демократично-хліборобську партію. Ці об'єднання, сформовані у середовищі інтелігенції та, виступаючих за самостійність України, відстоювали інтереси власників узагалі, а разом із тим боролися за створення прийнятних економічних умов для розвитку українських

земель. Більше того, УДХП прагнула зміцнення української державності й виступала за парцеляцію великої земельної власності [13, 7].

УФДП так і не стала впливовою політичною силою через якості, зрозумілі у колі професорів, що склали її основу, але малоефективні у водограї запеклих політичних пристрастей. УДХП через свої самостійницькі настрої вступала в конфлікт із німецькою та австрійською адміністраціями через їх політику, що обмежувала суверенність незалежної УНР [9, 113].

Друга група представлена Союзом земельних власників і Радою земель. Союз земельних власників та Рада земель захищали збереження поміщицьких латифундій, тому піддавали різкій критиці ідеї дроблення сільськогосподарських маєтків. Союз земельних власників користувався впливом переважно на Лівобережній Україні, а серед його членів переважали росіяни-поміщики. Рада земель була організацією правобережних земельних власників, де більшість становили поляки [13, 7].

Через таку позицію цих поміщицьких об'єднань, загалом неукраїнських, вони, не відстоюючи українських національних інтересів, йшли на зближення з представництвом Центральних держав з метою знайти захисників свого привілейованого становища.

Третя група представлена організацією, що на початку березня 1918 р. була створена колишнім царським генералом Павлом Скоропадським, що українізував 34-й корпус російської армії, перетворивши його на 1-й Український, і на початку жовтня 1917 р. був обраний генеральним отаманом Вільного козацтва – добровільної напіввійськової організації дрібних землевласників. Створене П. Скоропадським об'єднання отримало назву Українська Народна Громада, яка, на відміну від вищезгаданих партій, висувала поряд із власними програмними цілями ідею консолідації усіх антисоціалістичних сил. УНГ складалася із представників давніх козацько-старшинських родів Лівобережжя: М. Гижицький, В. Кочубей, М. Устимович та інші [6, 73].

Серед членів громади (їх кількість, за найоптимістичнішими оцінками, не перевищувала 2 тис. чол.) значну частину становили старшини 1-го Українського корпусу та козаки Вільного козацтва, а її головою став Павло Скоропадський. Керівництво УНГ поставило перед собою завдання об'єднати консервативні партії та організації України [13, 7].

У власних спогадах П. Скоропадський розмірковує над ідейними засадами УНГ наступним чином: «Я полагал, что такая партия объединит

всех собственников без различия оттенков в борьбе против разрушительных социалистических лозунгов, которые к сожалению, у нас, раз исповедуется социализация, одни имеют успех» [10, 123].

У програмі новоствореної партії декларувалися визнання у тодішній момент УНР, принцип «невизначеності» майбутнього державного устрою України, який мав бути визначений на основах політичного й національно-історичного майбутнього самим народом. Разом з тим наголошувалося на неприйнятності як самодержавства, «нездатного задовольнити різнобічні потреби народу, що виявляються при парламентському устрої», так і «відірваних від життя теорій максималістів». Програма в інших місцях намагалася примирити крайні погляди: у робітничому й аграрному питаннях, культурному будівництві, мовній політиці, хоча й рішучо наголошувала на самобутності, єдності та самостійності України, національному згуртуванні всіх українців, рівності всіх перед законом, обов'язковості державної української мови, недоторканності особи, помешкання та майна розвитку приватної ініціативи тощо [11, 45–46].

Тим не менше, всупереч проголошеному політичному курсу, що передбачав єднання антисоціалістичних сил і піднесення українських культурних цінностей як важливого пріоритету, дійсність виявилася відмінною від ідей. Безперечно, такий політичний курс мав би об'єднати УНГ з УДХП, тим більше, що П. Скоропадський розділяв саме їхній аграрний проект: «...хлеборобы-демократы признавали только вполне законные способы парцеляции крупных имений. Я тоже был сторонник мелких хазяйств, особенно на Украине...» [10, 137]. Проте його діяльність у майбутньому була пов'язана із Союзом земельних власників, про що він сам говорив як про захід зумовлений об'єктивними причинами: «Я більше був на стороні Хліборобів-Демократів, але мусів в той час рахуватись з далеко сильнішим «Союзом» [8, 45].

Щоправда, існують свідчення, які спростовують проукраїнську налаштованість цього великого землевласника, а також ставлять під сумнів тезу щодо бажання провести парцеляцію великої земельної власності.

Зокрема, очевидець революційних подій Осип Войнаренко подає відомості про існування таємної відозви Павла Скоропадського до поміщиків, написаної українською мовою. Наводячи її не дослівно, він передає такі положення звернення: «Я маю 70 тисяч десятин землі, але ні одної не дам грабіжникам. Ми сваволу цю переможемо, тільки будьте тверді й безпощадні. Не майте жалю до хамів, не робіть винятків між ними,

всі вони хамської крові». Але найбільш корисним для нашого дослідження є уривок, який автор подає у повній відповідності до оригіналу: «Вірте, що нам Бог допоможе і німецький вояк» [1, 58].

Отже, враховуючи вищенаведений факт, можна об'єднати всі ланки процесу активної діяльності Павла Петровича, як консолідуючого, за його власною оцінкою, чинника в антисоціалістичному русі в УНР у березні-квітні 1918 р., а з точки зору конкретних подій – репрезентанта інтересів великих землевласників, загалом неукраїнського походження і світогляду, що з опорою на сили провідних капіталістичних країн прагнули повалити українську соціалістичну владу.

У середині квітня П. Скоропадський вже встановив контакт з німецьким командуванням і відкрив йому свої плани щодо перевороту, який він із своїми прихильниками по «Українській Громаді» готував з кінця березня. Запропонований ним вихід із кризової ситуації, що склалася, був визнаний німецькими представниками доцільним [9, 108].

П. Скоропадський про встановлення зв'язків із німецьким «Оберкомандо» (військовою адміністрацією) розповідає у своїх спогадах. Він зазначає, що близько 10 квітня 1918 р. під час короткої зустрічі з князем Карлом Радзивіллою, останній натякнув йому, що відносно його персони у німецькій адміністрації існують певні міркування. Через кілька днів він отримав запрошення на зустріч із начальником розвідувального управління «Оберкомандо» майором Гассе. Ця зустріч відбулася, і на ній Гассе цікавився партією, яку створив П. Скоропадський і його минулою службою. Наступні побачення, за словами генерала, відбулися 13-го і 15-го квітня. Крім Гассе на них був присутнім інший майор – Ярош. Цього разу ініціатором спілкування був саме П. Скоропадський, який відкрив свої плани державного перевороту, попросивши нейтралітету німців і можливого блокування дій галицьких Українських січових стрільців. Конкретної відповіді не було, але майори повідомили, що з ним побажає зустрітися начальник штабу німецьких військ дислокованих на Україні, генерал Гренер. 24 квітня у П. Скоропадського відбулася зустріч із Гренером, на якій були присутні вже знайомі йому Гассе і Ярош. При цьому спілкуванні німецький генерал поставив умови на яких мав би існувати режим встановлений українськими правими силами у випадку успішного державного перевороту, який готувала УНГ. Згідно з поставленими вимогами майбутній режим мав зупинити анархію на периферії, забезпечити злагоджений вивіз провіанту в Центральні держави

на основі економічного договору укладеного німцями із урядом ЦР 23 квітня, надавши при цьому німцям повноваження із контролю над цим процесом. Економічні вимоги, забезпечення вільної торгівлі, ставили українську економіку «на коліна» перед німецькою. Скоропадський не говорить ствердно про свою згоду, як підсумок зустрічі, лише вказуючи, що на прийняття рішення потрібен час [10, 140; 142; 147–149].

Успіх справи скинення соціалістичного уряду засвідчив зв'язок між новою владою та німцями, що дозволяє зробити висновок про те, що консервативні власницькі кола прийняли умови німецької сторони, що є логічним з огляду на відсутність іншої, більш-менш прийнятної для них, альтернативи.

Євген Чикаленко у своєму щоденнику дає відомості про розмову з головою німецько-українського товариства професором Рорбахом, що прибув до Києва у травні 1918 р. Німець дає оцінку подіям досліджуваного періоду з німецької сторони: «Есерівський уряд з своєю соціалізацією землі був абсолютно непереносний для німецького уряду; його треба було скинути – і замінити несоціалістичним, але обов'язково українським. Німецьке командування, яке складається з фонів та баронів, увійшло тут в добрі особисті стосунки з людьми свого класу – з російською аристократією, яка й виставила П. Скоропадського як українського аристократа на Голову уряду, а він запевнив німців, що утворить самостійну українську державу, бо й сам весь час марив про це – він українізував корпус, яким командував, став потім на чолі вільного козацтва, яке організувалось на Київщині і т. д. Німці, бачивши досі в Україні тільки соціалістів, які й у Германії їм ненависні, дуже зраділи Скоропадському і допомогли йому захопити владу» [5, 30]

Безперечно, поміщицький елемент був основною капіталовласницькою верствою, але промисловці та банкіри, значення яких було меншим, також відігравали помітну роль у досліджуваних явищах.

Вже цитований нами Є. Чикаленко дає корисні відомості з цього приводу, описуючи політику німців на українських землях: «...з зовнішнього боку вийшло так, як той казав, що запросили німця допомогти нам одбитись від брата, який 260 років гнітив нас; німець охоче прийшов допоміг, а потім сам сів на місце вигнаного і тепер гнітить нас, та ще й удає начебто не він, а то ми самі поміж собою не помиримось, буржуазія, мов, з соціалістами та большевиками борються. Він увійшов в близький контакт з польсько-жидовсько-російською буржуазією та поміщиками, передав їм формально

владу, закрасивши її в український самостійницький колір, а сам що хоче, те й робить! Мені розказував один прихильний до нас жид, що ще до більшовицького нападу польські та російські пани робили при дворах Відня та Берліна всякі заходи, аби німці вмішались в українські справи і встановили тут спокій та лад, а коли Ц. Рада закликала німців, то ота буржуазія з Добрим на чолі склалась на величезний хабар, який розподілила між впливовими колами Берліна та Відня. Кажуть, буржуазія, боячись, що наш есерівський уряд піде й далі слідом за большевиками, охоче давала гроші на те, щоб німці скинули цей уряд та завели у нас німецький лад. А що уряд наш пішов би слідом за більшовицьким, то це факт, бо ще здається, до Різдва Винниченко розказував, що Грушевський дуже перелякався за своє майно, коли довідався, що Ткаченко виробляє законопроект, по якому уряд має одібрати в державну скарбницю 15-20 % всього приватного майна. Очевидно, про це знала міська буржуазія і, боячись, що й їй буде те саме, що й поміщикам, у яких дурно одняли землю, поспішила допомогти своїм товаришам по нещастю і зібрала немалі гроші на дарунок впливовим людям, які навіки визволять їх від такого грабування і знуцання, яке чинили на Україні російські большевики, здерши з українських городів кілька десятків мільйонів рублів» [5, 64].

Дослідник Д. Табачник наводить дані, що підтверджують роздуми сучасника тих подій, Є. Чикаленка. Зокрема, він підтверджує факт існування неформальних зв'язків впливового київського банкіра і цукрозаводчика, єврея Абрама Доброго, із німцями на Україна та II Рейхом, узагалі: «Київський банкір був наближеним до німецького командування, виконував його найконфіденційніші доручення стосовно вивозу українського продовольства в Німеччину й посилення ролі німецьких концернів в економіці України. В УНР А. О. Добрий продовжував свою спекулятивну діяльність, підриваючи своїми діями економічний потенціал країни, але вжиті проти нього незаконні заходи завдали урядові величезної шкоди» [14, 111; 112]

Отже, відносини капіталовласників на території УНР у березні-квітні 1918 р. із німецьким та австрійським представництвом – це важливе явище у процесі наростання кризи функціонування уряду ЦР і подальшого його повалення. Ці взаємини охопили значну частину власницьких елементів, переважно їх верхівку, і створили умови для проведення державного перевороту й устанавлення режиму набагато зручнішого для центральних

держав і прийнятнішого, у порівнянні із соціалістичним, земельним власникам, промисловцям, банкірам, торговцям.

Підсумовуючи проведені дослідження необхідно зазначити те, що даний аспект історії діяльності Української Центральної Ради, мало розроблений сучасною українською історіографією, що робить матеріали статті корисними у контексті вивчення Української революції 1917–1920 рр.

Джерела та література

1. Войнаренко О. До нової Полтави / О. Войнаренко. – Нью-Йорк, 1955. – 286 с.
2. Гирський Д. Дивні способи виправдовування антидержавної політики: (Відгук на фальсифікації соціалістів з табору УНР) / Д. Гирський. – Торонто : Батьківщина, 1973. – 184 с.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / М. Грушевський; [Укладачі Й. Й. Брояк, В. Ф. Верстюк]. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 736 с.
4. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) / Д. Дорошенко . – Мюнхен, 1969. – 543 с.
5. Євген Чикаленко. Щоденник (1918–1919). У 2-х т.: Документально-художнє видання / Є. Чикаленко. – К. : Темпора, 2004. – Т. 2.: 464 с.
6. Корновенко С. В. Аграрне законодавство П. Скоропадського у контексті вітчизняного та європейського досвіду вирішення земельного питання (1918–1921 рр.) / С. В. Корновенко // УІЖ. – 2008. – № 4. – С. 72–81.
7. Любовець О. М. Всеукраїнський Союз земельних власників у політичній системі гетьманату П. Скоропадського / О. М. Любовець // УІЖ. – 2008. – № 4. – С. 60–72.
8. Мірчук П. Українсько-московська війна (1917–1919) / П. Мірчук. – Торонто : Ліга визволення України, 1957. – 80 с.
9. Павленко Ю. В. Українська державність у 1917–1919 рр. : Іст.-генет. аналіз / Ю. В. Павленко, Ю. О. Храмов. – К. : Манускрипт, 1995. – 262 с.
10. Павло Скоропадський. Спогади (кінець 1917 – грудень 1918) / Павло Скоропадський [Гол. ред. Я. Пеленський]. – Київ – Філадельфія, 1995. – 496 с.
11. Папакін Г. В. Павло Скоропадський : патріот і державотворець, людин. Історико-архівні нариси / Г. В. Папакін. – К., 2003. – 282 с.
12. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року / Н. Полонська-Василенко. – 2-е вид. – К. : Либідь, 1993. – 608 с.
13. Солдатенко В. Ф. Прихід П. Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму / В. Ф. Солдатенко // УІЖ. – 2008. – № 4. – С. 5–19.
14. Табачник Д. В. Українська дипломатія: Нарис історії 1917–1990 рр. : навч. посіб. для студентів вузів / Д. В. Табачник. – К. : Либідь, 2006. – 768 с.: іл.
15. Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 роках : Спомини і роздуми / М. Шкільник. – Торонто, 1971. – 366 с.
16. Федюшин О. Украинская революция. 1917–1918 / О. Федюшин [пер. с англ. Л. А. Игоревского]. – М. : ЗАО Центрполиграф, 2007. – 334 с.

Глуценко С.В. Відносини капіталовласників УНР із німецько-австрійськими «окупаційними» силами у березні-квітні 1918 р.

У статті досліджується проблеми ролі даного явища у процесі наростання кризи соціалістичної державної влади в Україні та її скинення.

Ключові слова: *капіталовласники, соціалістична влада, німецько-австрійські «окупаційні» сили.*

Глущенко С.В. Отношения капиталовладельцев УНР с немецко-австрийскими «оккупационными» силами в марте-апреле 1918 г.

В статье рассматривается проблема роли этого явления в процессе роста кризиса социалистической государственной власти в Украине и её устранение.

Ключевые слова: *капиталовладельцы, социалистическая власть, немецко-австрийские «оккупационные» силы.*

Glushchenko S.V. Relationship between capitalists of UPR and germany-austrias «invaders» forces in march-april 1918.

Article is devoted to problem of role of this fact in process of growing the depression of socialistic state power and it's dethrone.

Key words: *capitalists, socialistic state power, germany-austrias «invaders» forces.*

УДК 346.9:37.018.32:329-057.177 «1960/1980»

Дубодєлов А.В.

ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІРУЮЧИХ У 60–80 РОКАХ ХХ СТ.

Актуальність теми обумовлена тим, що Греко-Католицька церква, попри тривале перебування в підпіллі, відіграє важливу роль у сучасному українському суспільстві і справляє на нього неабиякий вплив. Вивченню цієї проблеми присвятили свої праці такі вчені як: С. Кульчицький, М. Наєнко, Т. Ніколаєнко, В. Роод, А. Русначенко, [4–6; 8–9]. Разом з тим проблема правозахисної діяльності УГКЦ вивчена недостатньо.

Мета статті – проаналізувати діяльність УГКЦ щодо захисту прав своїх віруючих у 60–80-х роках ХХ ст.

Після угоди Й. Сталіна з Російською православною церквою (РПЦ) у 1944 р. остання стає одним з інструментів нагляду та впливу на суспільство. Тому радянська влада прагнула підпорядкувати всі інші конфесії РПЦ або знищити їх узагалі. У межах цієї політики було проведено Львівський Собор у 1946 р., на якому УГКЦ «возз'єдналася» з Російською Православною Церквою [2, 127]. Після «возз'єднання» посилювався масовий терор проти священнослужителів-уніатів. Митрополит Йосип Сліпий, єпископи і понад тисячу священників були репресовані. Три тисячі парафій було ліквідовано або насильно «переорієнтовано» у православ'я. Багато уцілілих представників УГКЦ – священників і просто віруючих – пішли у підпілля і проводили катакомбні богослужіння.

Хрущовська «відлига» принесла свободу більшості політичними в'язням, але не свободу совісті. Внаслідок післясталінської амністії у 1956–1957 рр. з ув'язнення і заслання на Західну Україну повернулося багато